

EEN FOTO VERTELT

*Vijftig familieverhalen
van Chinezen uit Indonesië*

Samenstelling en redactie:

*Ing Lwan Taga-Tan,
Patricia Tjiook-Liem,
Yap Kioe Bing*

'Een foto vertelt'

Een selectie uit de rubriek *Foto met Verhaal* van de website van het Chinese Indonesian Heritage Center.

Samenstelling en redactie: Ing Lwan Taga-Tan, Patricia Tjiook-Liem, Yap Kioe Bing.

© 2019, 2023 Chinese Indonesian Heritage Center

© 2023 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door foto-kopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De uitgever heeft zich alle moeite getroost de rechthebbenden op te sporen. Mocht iemand menen alsnog rechthebbende te zijn, dan wordt hij of zij verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN: 9789464562293

Tweede druk, 2023

Uitgever: Walburg Pers, in samenwerking met Chinese Indonesian Heritage Center (www.cihc.nl)

De eerste druk is in 2019 verschenen bij uitgeverij Stichting Tong Tong

Ontwerp omslag en binnenwerk: Sabrina Luthjens BNO (www.makingwaves.nl)

INHOUDSOPGAVE

Vensters op het verleden	10
Henk Schulte Nordholt	
Inleiding	12
Ing Lwan Taga-Tan	
PERIODE 1894 – 1945	24
De weduwe van Han Oen Lee en haar drie kinderen	26
Sioe Yao Kan	
De Tjan Ang familie, Manado	30
Onnie Tjja	
Juwelier Tan te Malang – deel 1	35
Tan Tiong Boen	
Juwelier Tan te Malang – deel 2	37
Tan Tiong Boen	
Rondom het Chung Hwa Congres (1927)	38
Liem Hoo Soei	
Volg je hart	44
Ing Han Go	
Van familiehuis tot ziekenhuis	47
Go Tiong Han	
De liefde van een Chinees meisje voor haar jurk	48
Suen Ying Fung	
Drie Chinese tableaux	51
Koos Arens	
Desiree Tan (Hoei Nio)	52
Sioe Yao Kan	
Mijn kindertijd in Medan, Sumatra, 1933–1940	56
Susan Tjen-New	
Het poëziealbum van meester M.Th.G. Kleinegris	60
Ing Lwan Taga-Tan	
Het belang van het Nederlands	64
Ing Lwan Taga-Tan	
Kookles in Yogya (1936)	66
Liem Hoo Soei	
Mijn opa en zijn leitmotiv ‘Kopi susu’	68
Kwee Hin Goan	
De Indische Ambulance Missie in China (1937–1938)	70
Go Tiong Han	
Het paspoort van mijn vader	74
Ing Lwan Taga-Tan	
De STOVIT	78
Swanny Thee	

Sinterklaasavond in de tropen (1939)	81
Tan Wie Giok	
Bezoek van Lucy Tou, afgevaardigde van madame Chiang Kai-shek, aan Nederland ...	84
Go Tiong Han	
Toch nog teruggevonden	87
Mulan Setija-Han	
Chinese studenten tijdens de Duitse bezetting	88
Yap Kioe Bing	
De collectie Go in de Leidse universiteitsbibliotheek	90
Ing Lwan Taga-Tan	
Wonderen bestaan	97
Kwee Hin Goan	

PERIODE 1945 – NU

98

Chinese studenten in een Nederlands familiealbum	102
Patricia Tjiook-Liem	
Denkend aan Ataka	105
Boelli S.L. Liem	
Van hutkoffer tot salontafel	108
Ing Lwan Taga-Tan	
Het kaptafelontwerp van Liem Bwan Tjie	113
Ing Lwan Taga-Tan	
Eindexamenklas 1948 Christelijk Lyceum Bandung	116
Hans Go	
Naar Nederland met de Tawali	118
Tjia Tiong Hin	
Het basketbalteam van Chung San Hui	122
Hans Go	
Klein Klooster in Jakarta	126
Patricia Tjiook-Liem	
Het laatste huis van H.H. Kan	128
Sioe Yao Kan	
Herinneringen aan ons huispersoneel	130
Patricia Tjiook-Liem	
Tenniskampioenschappen Indonesië 1957	132
Juil de Moel-Nitiusanta	
Indonesië – Nederland – China	135
Ing Sioe Tan	
Toch maar Nederland!	138
Dhian Siang Lie, mede namens Dhian Bing en Dhian Sioe	
Het ‘massagraf’ van mijn familie	143
Sioe Yao Kan	

Apotik Bulan	148
Pay-Uun Hiu	
Het amateurorkest van Jakarta	150
Sioe Yao Kan	
Acculturatie of culturele verwarring?	154
Maya Liem	
‘Eeuwige trouw aan chairman Mao’	156
Inge Njo-Kwee	
Het nummer op de gele Universitas Indonesia jas	158
Sioe Yao Kan	
Schilderijen van Ernest Dezentjé in onze familie	162
Suen Ying Fung	
De enige Chinees in een klas belanda’s	169
Juul Nitisusanta (voorheen Lauw Siu Li)	
Mijn emigratie van Indonesië naar Suriname, 1969–1974	172
Tan Hoo Lam	
Westa Kwee en de familie Djie	177
Patricia Tjook-Liem	
De laatste schenking van Chung Hwa Hui Nederland	178
Patricia Tjook-Liem	
Een bijzondere ontmoeting	182
Ing Lwan Taga-Tan	
Ter ere van de 100^e geboortedag van Liem Tong Biauw (1917–2017)	186
Edwin Tjien Hauw Liem	
Afkorting en begrippen	188
Verantwoording	190
Dankwoord	191

VENSTERS OP HET VERLEDEN

Het Chinese Indonesian Heritage Center (2011) is in korte tijd uitgegroeid tot een toonaangevend centrum dat zich inzet voor het behoud van Chinees-Indonesisch erfgoed en de bestudering van de geschiedenis, in het bijzonder de migratiegeschiedenis van Chinees-Indonesische families. In dit boek komen beide aspecten op een productieve manier bij elkaar. Foto's roepen herinneringen op waaruit de verhalen ontstaan die op hun beurt de bouwstenen vormen van de geschiedenis. En het wordt hoog tijd dat deze geschiedenis wordt verteld, want de groep Chinees-Indonesische migranten in Nederland bleef lange tijd welbewust buiten beeld. De groep paste niet in het zogenaamde minderhedenbeleid van de overheid en dus werden er geen rapporten over geschreven en subsidies verstrekt. Deze migranten hadden zich immers, zo leek het, moeiteloos aangepast aan het leven in Nederland. Dat wil echter niet zeggen dat de groep geen fel bewogen geschiedenis heeft doorgemaakt en een bijzonder verleden achter zich heeft gelaten. De foto's, de verhalen, de voorwerpen die daarvan getuigen waren er wel, maar lagen half verborgen thuis bij de oudere generatie.

In 2011 werd de urgentie gevoeld om dat erfgoed goed te bewaren en de familie- en migratiegeschiedenissen – want geschiedenis is altijd meervoudig – vast te leggen en door te geven aan jongere generaties. Samen met het Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde (KITLV) in Leiden werd het CIHC opgezet, dat in 2016 als zelfstandige stichting verder ging. In samenwerking met het Museum voor Volkenkunde in Leiden, de Bibliotheek van de Universiteit Leiden en het KITLV draagt het CIHC nu zorg voor het verzamelen en conserveren van erfgoed en organiseert het drukbezochte publieksdagen.

De publicatie van dit boek getuigt van de ambitie van het CIHC om de migratiegeschiedenis van Chinees-Indonesische families naar Nederland vast te leggen. De foto's met verhalen vormen vensters op het verleden. Hoe was het om in die koloniale maatschappij te leven? En hoe werd er aan dat tamelijk comfortabele leven een einde gemaakt, tijdens de Japanse bezetting, de revolutie en de beginjaren van de Indonesische natiestaat? Wat motiveerde de migratie naar Nederland? Hoe verliep die reis, en hoe was het in Nederland? Het is een geschiedenis die in vele opzichten afwijkt van andere migratiegeschiedenissen maar daar ook veel mee deelt: het verlies van de

oude vertrouwde wereld, de breuken, de ongewisse reis, de nieuwe omgeving, en het belang van familiebanden.

Het KITLV is er trots op dat het heeft mogen bijdragen aan de start van het CIHC en als partner de vruchtbare samenwerking kan voortzetten. Namens het KITLV feliciteer ik het CIHC met deze mooie uitgave die, naar ik hoop, zijn weg vindt naar een groot en geïnteresseerd publiek.

Henk Schulte Nordholt

Hoofd onderzoek KITLV

INLEIDING

‘Een foto vertelt’ is een verzameling familieverhalen van Chinezen die in de vorige eeuw vanuit Indonesië naar Nederland zijn gekomen. De verzameling is ontstaan uit de rubriek ‘Foto met verhaal’ op de website van de stichting Chinese Indonesian Heritage Center (CIHC). Men kan een verhaal inleveren aan de hand van een foto of document. Op deze laagdrempelige manier worden niet alleen waardevolle beelden en herinneringen bewaard maar ook met een breed publiek gedeeld. De persoonlijke herinneringen zijn heel gevarieerd: soms grappig, vaak ontroerend en altijd boeiend. Dikwijls wordt en passant het levensverhaal mede verteld, waardoor de inhoud het anekdotische overstijgt. Deze ‘eigen’ geschiedenissen ziet het CIHC als een belangrijk deel van het Chinees-Indonesisch erfgoed dat niet verloren mag gaan. Het behoud van dat erfgoed is immers een van haar doelstellingen. Daarom besloot het CIHC een selectie van deze persoonlijke geschiedenissen te bundelen in een boek. De uitgave is als het ware het collectieve familiealbum van Chinese families die in Nederland een nieuw thuisland vonden. In ‘Een foto vertelt’ schuilt een eeuw geschiedenis van Nederlandse *peranakan*¹ Chinezen.

De verhalen worden op volgorde van binnenkomst op de website van het CIHC gepubliceerd, zonder thematische of chronologische rangschikking. Om de onderlinge samenhang in het boek te versterken zijn de verhalen in het boek bijeengezet in twee periodes: voor en na 1945.

De vooroorlogse verhalen gaan veelal over het sociale leven van de Chinese gemeenschap, zoals in ‘Kookles in Yogya’, of ‘Sinterklaas in de tropen’. Ook het wel en wee van familiebedrijven komt aan bod. Daarnaast wordt openhartig ingegaan op gevoelige thema’s als het gemengde huwelijk in ‘Volg je hart’ of de realiteit van raciale segregatie in de Nederlands-Indische maatschappij.

De Nederlandse educatie speelt een hoofdrol in veel verhalen. Op de Hollands-Chinese school in Semarang spoort bovenmeester Kleinegris de ouders van zijn pupillen aan om hun kinderen niet alleen op school maar ook thuis Nederlands te laten spreken. Veel

¹ Het woord ‘*peranakan*’ kent vele betekenissen. In dit boek wordt met ‘*peranakan* Chinezen’ bedoeld de Chinezen die uit Indonesië naar Nederland zijn gekomen.

inzenders van verhalen zijn kinderen van studenten die voor de oorlog in Nederland studeerden en lid waren van de Chinese studentenvereniging Chung Hwa Hui. In ‘Chinese studenten tijdens de Duitse bezetting’ lezen wij hoe studenten in Nederland, vijf jaar lang afgesneden van familie, steun vinden bij elkaar. Een aantal verhalen speelt zich af tijdens of na de Japanse bezetting.

Na 1945 worden onder meer de omstandigheden beschreven waardoor de migratie naar Nederland tot noodzaak werd. Als de grenzen weer open gaan na de capitulatie van Japan popelen vele studenten in Indonesië van ongeduld om een studie in Nederland aan te vangen. Passagiersschepen zijn overvol, vrachtschepen worden omgebouwd om zoveel mogelijk passagiers naar Europa te vervoeren, getuige het verslag van een student-passagier in ‘Naar Nederland met de Tawali’. In de naoorlogse jaren groeien echter maatschappelijke en politieke spanningen in de jonge republiek Indonesië. Ongerustheid en angst nemen toe. Men wordt geïntimideerd en bedreigd. Voor velen valt het zware besluit om weg te gaan, soms in het diepste geheim. Eén voor één druppelen families Nederland binnen. De druppels worden tot een stroom na de coup van 1965, die het einde van het bewind van president Sukarno inluidde. Soms vertrekken de kinderen eerst, ouders volgen later. Niet iedereen komt rechtstreeks naar Nederland. In ‘Eeuwige trouw aan Chairman ‘Mao’ vertelt de schrijfster hoe ze op achtjarige leeftijd naar China verhuist en daar de Culturele Revolutie meemaakt. Een andere familie migreert via Suriname naar Nederland. Soms moeten moeilijke keuzes worden gemaakt: wordt het Nederland of Indonesië?

Chinezen uit Indonesië lijken trots te zijn op hun integratie in de Nederlandse samenleving, maar is er ook een keerzijde aan dit succes? Voelen zij tegelijkertijd dat zij hun identiteit zijn kwijtgeraakt? De schrijver van ‘Indonesië-Nederland-China’ verwoordt het zo: ‘Ik ben een peranakan, de culturen moeten integreren in mijzelf’. De derde generatie, de kleinkinderen van hen die in de jaren vijftig en zestig besloten om Indonesië te verlaten, staat onbevungen tegenover de geschiedenis. Vanuit de zekerheid van hun Nederlandse identiteit zijn ze nieuwsgierig naar hun roots. ‘Een foto vertelt’ biedt hen en andere geïnteresseerden een uitzicht naar dit Chinees-Indonesisch verleden.

Ing Lwan Taga-Tan

The background of the entire page is a vibrant red color, overlaid with a repeating pattern of stylized, dark red flowers and scrolling vines. The flowers are large and multi-petaled, with some buds and leaves interspersed among them. The pattern is dense and covers the entire surface.

**1
8
9
4
-
1
9
4
5**

DE WEDUWE VAN HAN OEN LEE EN HAAR DRIE KINDEREN

Op deze foto van omstreeks 1894 staat de weduwe van Han Oen Lee met haar zoons Han Khing Tjiang en Han Khing Bie en haar dochter Han Tek Nio.

De levensloop van deze drie kinderen toont de sterke verwevenheid tussen de families Han, Kan en Tan.

Han Oen Lee kwam oorspronkelijk uit Surabaya en trouwde op 8 maart 1876 met Kan Oe Nio te Batavia. Hij had landerijen in Bekasi en werd Luitenant der Chinezen van Bekasi. Op zijn landerijen verbouwde hij speciale rijstplanten die geïmporteerd waren uit de provincie Fujian in China. Bijzonder was, dat deze rijstsoort een grotere rijstkorrel had en een rijkere oogst gaf dan gewoon was. Hierdoor kon Han Oen Lee winst maken en zijn landerijen uitbreiden. Het werd het beginkapitaal voor zijn zoons Han Khing Tjiang en Han Khing Bie.

Vader Han Oen Lee overleed in 1894 aan de verwondingen bij een grote brand in het Chinezenkwartier in de benedenstad van Batavia. Zijn zoons Han Khing Tjiang en Han Khing Bie zetten zijn werk voort. De eerste werd door zijn grootmoeder van moederskant, Jo Heng Nio (getrouwd met Kan Keng Tjong), geadopteerd als zoon van haar overleden en kinderloze zoon Kan Tjeng Soen. Adoptie binnen Chinese families om kinderloze zoons te voorzien van een stamhouder en stamvoortzetter, kwam in die tijden regelmatig voor. Na de adoptie werd de naam van Han Khing Tjiang veranderd in Kan Hok Hoei, en later, na zijn gelijkstelling met Europeanen, in Hok Hoei Kan. Nog later werd hij beter bekend als H.H. Kan, één van de eerste Volksraadleden in Nederlands-Indië.

Kan Oe Nio, de weduwe van Han Oen Lee, met van links naar rechts: Han Khing Tjiang (later bekend als H.H. Kan), Han Khing Bie en Han Tek Nio, omstreeks 1894

